

ЩЕРБИНА В. С.,

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України, заслужений
юрист України
професор кафедри економічного права
та економічного судочинства,
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

БОДНАР Т. В.,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України
професор кафедри цивільного права,
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 347.191.43+346.91

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.18>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЗА ЗБИТКИ, ЗАВДАНІ ЮРИДИЧНІЙ ОСОБІ: МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Стаття присвячена дослідженню матеріально-правового та процесуально-правового аспектів відповідальності посадових осіб за збитки, завдані юридичній особі. На підставі порівняльного аналізу положень Господарського кодексу України, Законів України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства» та «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», інших нормативно-правових актів цивільного та господарського законодавства, а також Господарського процесуального кодексу України визначено коло посадових осіб юридичних осіб різних організаційно-правових форм, які можуть бути суб'єктами відповідальності за збитки, завдані їхніми діями чи бездіяльністю юридичній особі.

За наслідками проведеного дослідження зроблено висновки про те, що законодавець по-перше, по різному визначає коло суб'єктів відповідальності (посадових осіб) за збитки (шкоду), завдані юридичній особі, та підстави такої відповідальності залежно від організаційно-правових форм юридичних осіб; по-друге, встановлює неоднакові підстави відповідальності навіть для юридичних осіб однієї організаційно-правової форми; по-третє, не встановлює відповідальність посадових осіб щодо інших, крім акціонерних товариств, товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, державних та комунальних унітарних підприємств, видів юридичних осіб.

На цій підставі сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення положень тих нормативно-правових актів, які встановлюють відповідальність посадових осіб за збитки, завдані юридичній особі, зокрема, шляхом уніфікації термінів та чіткого і однозначного визначення того, що підлягає відшкодуванню – збитки чи шкода.

Запропоновано також встановити в законодавстві загальне правило про те, що посадові особи відповідають за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання-юридичній особі будь-якої організаційно-правової форми та форми власності своїми діями або бездіяльністю, у випадках, передбачених законом і статутом такої юридичної особи. На нашу думку, це правило доцільно закріпити в кодифікованому нормативно-правовому акті господарського (економічного) або ж корпоративного законодавства.

Ключові слова: *посадові особи товариства, посадові особи підприємства, підстави відповідальності посадових осіб.*

Shcherbyna V. S., Bodnar T. V. Responsibility of officials for damages by a legal entity: material-legal and procedural-legal aspects

The article is devoted to the study of material-legal and procedural-legal aspects of the responsibility of officials for damages caused to a legal entity. On the basis of a comparative legal analysis of the provisions of the Economic Code of Ukraine, the Laws of Ukraine «On Business Companies», «On Joint-Stock Companies» and «On Companies with Limited and Additional Liability», other normative legal acts of civil and economic legislation, as well as the Code of Business Procedure of Ukraine, the range of officials of legal entities of various organizational legal forms that can be liable for damages caused by their actions or inaction to a legal entity.

Based on the results of the conducted research, it was concluded that the legislator, firstly, defines in different ways the range of subjects of responsibility (officials) for losses (damage) caused to a legal entity, and the grounds for such liability depending on the organizational and legal forms of legal entities; secondly, establishes unequal grounds of responsibility even for legal entities of the same organizational and legal form; thirdly, it does not establish the responsibility of officials in relation to other, except joint-stock companies, companies with limited and additional liability, state and communal unitary enterprises, types of legal entities.

On this basis, proposals aimed at improving the provisions of those normative legal acts that establish the responsibility of officials for damages caused to a legal entity, in particular, by unifying the terms and clearly and unambiguously defining what is subject to compensation – losses or damage – have been formulated.

It is also proposed to establish in the legislation a general rule that officials are responsible for damage caused to a business entity-legal entity of any organizational and legal form and form of ownership by their actions or inaction, in cases provided for by law and the statute of such a legal entity. In our opinion, it is advisable to enshrine this rule in a codified legal act of economic (economic) or corporate legislation.

Key words: *officials of the company, officials of the enterprise, grounds of responsibility of officials.*

Вступ. В чинному законодавстві України, в наукових публікаціях і в судовій практиці відсутнє єдине розуміння співвідношення понять «збитки» і «шкода», а також пояснення різниці між ними. Спроба Вищого арбітражного суду України розмежувати ці поняття в роз'ясненні Президії Вищого арбітражного суду України від 1 квітня 1994 р. № 02-5/215 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди» [1] виявилася не зовсім вдалою внаслідок ототожнення самою ж Президією зазначених понять в тексті роз'яснення. Разом з тим, позиція Президії, згідно з якою слід розрізняти обов'язок боржника відшкодувати збитки, завдані невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання, що випливає з договору, і обов'язок особи відшкодувати недоговірну шкоду, що виникла внаслідок делікту могла б стати чинником для розмежування понять «збитки» і «шкода», що внесло б ясність при їх застосуванні у законодавстві та судовій практиці і, зрештою, поклало б кінець триваючим науковим дискусіям з цього приводу.

Крім того, в нормативно-правових актах, норми яких встановлюють відповідальність посадових осіб за збитки, завдані юридичній особі, та в судовій практиці по різному визнається як коло посадових осіб, так і підстави їх відповідальності залежно від організаційно-правової форми та виду юридичної особи.

У контексті викладеного дослідження проблем відповідальності посадових осіб за збитки, завдані ними юридичній особі, видається важливим і актуальним як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Постановка завдання. Мета статті полягає у тому, щоб на підставі аналізу нормативно-правових актів цивільного та господарського законодавства визначити коло суб'єктів відповідальності (посадових осіб) за збитки (шкоду), завдані юридичній особі, та підстави такої відповідальності посадових осіб залежно від організаційно-правових форм юридичних осіб, а також сформулювати пропозиції, спрямовані на удосконалення норм щодо відповідальності посадових осіб.

Результати дослідження. Дослідження питання щодо відповідальності посадових осіб за збитки завдані юридичній особі доцільно розпочати з невеликого екскурсу, який дозволить повніше зрозуміти розвиток законодавства щодо цього виду відповідальності.

Норма щодо відповідальності посадових осіб органів управління товариством за заподіяну ними товариству шкоду вперше в законодавстві України була передбачена Законом України від 19 вересня 1991 р. № 1576-ХІІ «Про господарські товариства» [2], частина 4 ст. 23 якого встановила, що посадові особи відповідають за заподіяну ними товариству шкоду відповідно до чинного законодавства України. Відповідно до п. «є» ст. 41, ч. 1 ст. 59 та ч. 3 ст. 65 Закону України «Про господарські товариства» питання щодо винесення рішень про притягнення до майнової відповідальності посадових осіб органів управління товариства відносилося до компетенції загальних зборів товариства, проте це повноваження могло бути передане іншим органам товариства. Втім, закон залишив поза увагою питання щодо форми та обсягу такої відповідальності [3, с. 139].

Закон України «Про господарські товариства» (ч. 2 ст. 23) встановив, що посадовими особами товариства визнаються голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії, а у товариствах, де створена рада товариства (спостережна рада), – голова та члени ради товариства (спостережної ради).

Прийнятий 16 січня 2003 р. Господарський кодекс України [4] (далі – ГК України) дещо інакше вирішив питання щодо відповідальності посадових осіб товариства, встановивши в ч. 4 ст. 89 що посадові особи відповідають за шкоду, заподіяну ними господарському товариству, в межах і порядку, передбаченими законом та установчими документами товариства. При цьому посадовими особами товариства згідно з ч. 2 ст. 89 ГК України визнавалися голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії (ревізор), а у разі створення ради товариства (спостережної ради) – голова і члени цієї ради (майже дослівне повторення ч. 2 ст. 23 Закону України «Про господарські товариства»). Законом України від 12 лютого 2015 р. № 191-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» [5] перелік посадових осіб товариства було уточнено, що знайшло відповідне закріплення як в ч. 2 ст. 23 Закону України «Про господарські товариства», так і в ст. 89 ГК України. Відтепер посадовими особами господарського товариства визнавалися фізичні особи – голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, наділені повноваженнями з управління товариством, якщо утворення такого органу передбачено установчими документами товариства.

Істотний вплив на правове регулювання відносин відповідальності посадових осіб перед товариством справив прийнятий невдовзі Закон України від 7 квітня 2015 р. № 289-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» [6], яким, крім змін до ГК України були внесені також зміни і до Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України).

Зокрема, ст. 89 ГК України в новій (чинній на сьогодні) редакції вже не містить переліку посадових осіб товариства, проте в частині 2 встановлює, що посадові особи відпові-

дають за збитки, завдані ними господарському товариству. Відшкодування збитків, завданих посадовою особою господарському товариству її діями (бездіяльністю), здійснюється у разі, якщо такі збитки були завдані:

- діями, вчиненими посадовою особою з перевищенням або зловживанням службовими повноваженнями;
- діями посадової особи, вчиненими з порушенням порядку їх попереднього погодження або іншої процедури прийняття рішень щодо вчинення подібних дій, встановленої установчими документами товариства;
- діями посадової особи, вчиненими з дотриманням порядку їх попереднього погодження або іншої процедури прийняття рішень щодо вчинення відповідних дій, встановленої товариством, але для отримання такого погодження та/або дотримання процедури прийняття рішень посадова особа товариства подала недостовірну інформацію;
- бездіяльністю посадової особи у випадку, коли вона була зобов'язана вчинити певні дії відповідно до покладених на неї обов'язків;
- іншими винними діями посадової особи.

Слід, однак, зазначити, що одночасно Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» були внесені зміни до ч. 2 ст. 23 Закону України «Про господарські товариства», яким посадовими особами органів управління товариства визнавалися фізичні особи – голова та члени виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, наділені повноваженнями з управління товариством, якщо утворення такого органу передбачено установчими документами товариства.

Оскільки на сьогодні Закон України «Про господарські товариства» втратив чинність у частині, що стосується товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, а ст. 23 цього Закону разом з низкою його інших статей – в частині, що стосується акціонерних товариств, існування норми, закріпленої в ч. 2 ст. 23 Закону має значення хіба що для її застосування щодо відносин, які існували до набрання чинності законами «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» і «Про акціонерні товариства» (2008 року). Крім того, особливість ведення справ повного та командитного товариств, які не мають органів управління і, відповідно, посадових осіб, виключає застосування положень ч. 2 ст. 23 Закону України «Про господарські товариства» щодо зазначених товариств.

Нині ж переліки посадових осіб акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю визначаються відповідними законами і можуть бути передбачені статутами товариств.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 42 Закону України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [7] посадовими особами товариства є члени виконавчого органу, наглядової ради, а також інші особи, передбачені статутом товариства.

У порівнянні з цим переліком визначення кола посадових осіб акціонерного товариства в п. 23 ч. 1 ст. 2 Закону України від 27 липня 2022 р. № 2465-XI «Про акціонерні товариства» [8], який набрав чинності з 1 січня 2023 р. (аналогічні норми містить ч. 1 ст. 161 ЦК України в новій редакції), на наш погляд, більш вдале за рахунок визнання посадовими особами не лише членів виконавчого органу та наглядової ради, але і їх голів. Крім того, за однорівневої структури управління акціонерним товариством посадовими особами є голова та члени ради директорів, а не наглядової ради.

Новий Закон України «Про акціонерні товариства» не визнає посадовими особами голову та членів ревізійної комісії чи ревізора, оскільки за загальним правилом, встановленим ч. 1 ст. 109 Закону України «Про акціонерні товариства» перевірка фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року здійснюється суб'єктом аудиторської діяльності, якщо інше не передбачено статутом акціонерного товариства.

Але чи можна стверджувати, що у разі створення ревізійної комісії або обрання ревізора ні голова та члени ревізійної комісії, ні ревізор не будуть вважатися посадовими особами акціонерного товариства, а отже не нести відповідальності перед товариством? Видається, що відповідь на це запитання має бути негативною, оскільки п. 23 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» допускає можливість утворення іншого, крім поіменованих в ньому органів та посадових осіб, органів акціонерного товариства (крім консультативного), якщо утворення такого органу передбачено законом або статутом акціонерного товариства. Таким чином, голова та члени ревізійної комісії (або ревізор) також вважатимуться посадовими особами товариства з відповідними правовими наслідками.

До кола посадових осіб акціонерного товариства новий закон про акціонерні товариства відніс також корпоративного секретаря, який відповідає за поточну взаємодію товариства з акціонерами, іншими інвесторами, координацію дій товариства щодо захисту прав та інтересів акціонерів, підтримання ефективної роботи ради директорів або наглядової ради, а також виконує інші функції, визначені законом про акціонерні товариства та статутом товариства (ч. 2 ст. 85 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Зазначимо, що законодавець у ряді випадків розмежовує відповідальність посадових осіб *органів товариства* і відповідальність посадових осіб *товариства*. Так відповідно до ч. 2 ст. 40 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» члени наглядової ради товариства та члени виконавчого органу товариства несуть відповідальність перед товариством за збитки, заподіяні товариству їхніми винними діями або бездіяльністю, а відповідно до ч. 5 ст. 44 та ч. 4 ст. 45 цього закону солідарну відповідальність за збитки, завдані товариству, несуть посадові особи товариства, винні у порушенні порядку вчинення значних правочинів або правочинів із заінтересованістю. При цьому зазначений закон не передбачає звільнення від відповідальності тих членів наглядової ради чи членів виконавчого органу, які не брали участі в голосуванні, або голосували проти рішення, що потягло за собою заподіяння збитків.

Особливий, відмінний від господарських товариств, склад посадових осіб передбачено господарським законодавством щодо підприємств. При цьому, якщо виходити з приписів ч. 5 ст. 63 ГК України, яка відносить господарські товариства до корпоративних підприємств, то стає очевидним, що ст. 65 ГК України, про яку йтиметься нижче, стосується унітарних підприємств, що, очевидно, і доцільно було б відобразити в ст. 65 ГК України.

Законом України від 2 червня 2016 р. № 1405-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності» [9] ч. 3 ст. 65 ГК України була викладена у новій редакції і встановлювала, що керівник підприємства, головний бухгалтер, члени наглядової ради (у разі її утворення), виконавчого органу та інших органів управління підприємства відповідно до статуту є посадовими особами підприємства. Статутом підприємства посадовими особами можуть бути визнані й інші особи.

Проектом Закону України від 9 вересня 2021 р. № 6013 «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» [10] передбачається, що посадові особи підприємства – це фізичні особи – голова та члени наглядової ради, комісії з припинення (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії), ліквідатор, керівник, заступники керівника, корпоративний секретар, головний бухгалтер, а також голова та члени іншого органу підприємства (крім консультативного), якщо утворення такого органу передбачено законом або статутом підприємства (абз. 4 ч. 1 ст. 1 проекту). Оскільки в попередньому абзаці йдеться про види унітарних підприємств, видається недоцільним віднесення до посадових осіб унітарного підприємства корпоративного секретаря, посада якого згідно з чинним законодавством передбачена лише в акціонерних товариствах.

Аналіз положень законів «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про акціонерні товариства» та ГК України щодо відповідальності посадових осіб свідчить про різні підходи законодавця щодо визначення підстав такої відповідальності у разі, коли йдеться про значні правочини та правочини із заінтересованістю.

Так, якщо Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлює відповідальність посадових осіб товариства, винні у порушенні порядку вчинення значних правочинів та правочинів із заінтересованістю, солідарно відповідають за збитки, заподіяні товариству (ч. 4 ст. 44, ч. 4 ст. 45 Закону), то Закон України «Про акціонерні товариства» передбачає, що особа, заінтересована у вчиненні правочину, вчиненого з порушенням порядку отримання згоди на його вчинення, несе перед акціонерним товариством відповідальність у розмірі збитків, заподіяних товариству вчиненням такого правочину (ч. 3 ст. 108 Закону), а особа, заінтересована у вчиненні правочину із заінтересованістю, у разі вчинення такого правочину на гірших умовах, ніж ринкові, зобов'язана повернути товариству кошти у розмірі прибутку, отриманого такою особою прямо або опосередковано в результаті вчинення такого правочину (ч. 4 ст. 108 Закону).

ГК України також передбачає відповідальність посадових осіб державного унітарного підприємства та комунального унітарного підприємства лише у разі вчинення господарського зобов'язання, щодо вчинення якого є заінтересованість (ч.ч. 13 та 14 ст. 73-1, ч.ч. 13 та 14 ст. 78-1 ГК України), і не передбачає такої відповідальності у разі порушення порядку вчинення значних господарських зобов'язань.

На нашу думку, в законодавстві слід було б чітко визначити, за що несуть відповідальність посадові особи – за шкоду чи за збитки? Ми схилиємося до того, що це має бути відповідальність за шкоду, оскільки відносини між юридичною особою і її посадовою особою за своєю галузевою належністю можна віднести до особливого виду корпоративних відносин, що виникають на підставі трудового договору (контракту), а тому вживання конструкції «відшкодування збитків», притаманної цивільним договірним зобов'язанням, у даному випадку видається безпідставним.

Оскільки посадова особа наділяється організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими функціями, навряд чи відносини між юридичною особою і її посадовою особою можуть виникати на підставі цивільно-правового договору підряду, невиконання чи неналежне виконання якого може мати наслідком відшкодування завданих збитків.

Зазначимо, що і в судовій практиці можна спостерігати непослідовність викладення аргументів та мотивів ухвалення рішень у справах про відшкодування збитків, завданих юридичній особі діями або бездіяльністю її посадових осіб.

Так, зазначивши у п. 5.6. постанови від 3 лютого 2022 р. у справі № 911/507/21, що згідно зі статтею 22 ЦК кодексу України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в наступному пункті (5.7) цієї постанови посилається на ст. 1166 ЦК України, якою передбачено, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

А далі (п. 5.8 постанови) взагалі незрозуміло, чому суд звертається до ст. 224 ГК України, згідно з якою учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено [11]. При цьому Верховний Суд в низці постанов посилається ще і на ст. 92 ЦК України, яка стосується лише відповідальності членів органу юридичної особи та інших осіб, які виступають від імені юридичної особи, тобто вузького кола осіб, ніж передбачено ГК України та законами про господарські товариства.

Подібні аргументи з посиланням на статті, норми яких взаємовиключають одна іншу, наводяться і в інших постановках Верховного Суду (справи № 918/685/21, № 910/13118/21, № 922/2860/18 тощо), що свідчить про відсутність чіткої правової позиції Верховного Суду щодо застосування законодавства при розгляді справ у спорах про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою.

Господарський процесуальний кодекс України [12] (далі – ГПК України) встановлює, що господарські суди розглядають, зокрема, справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю такої посадової особи, за позовом власника (власників), учасника (учасників), акціонера (акціонерів) такої юридичної особи, поданими в її інтересах (п. 12 ч. 1 ст. 20 ГПК України). Особливості участі в судовому процесі осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах юридичної особи у спорах про відшкодування збитків, заподіяних її посадовою особою, визначені, зокрема, ст. 54 ГПК України. Не маючи на меті докладний аналіз процесуального становища осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах юридичної особи, акцентуємо увагу на нормі, якою доповнена ч. 10 ст. 129 ГПК України.

Якщо інше не передбачено статутом акціонерного товариства, зазначає ця норма, судові витрати, понесені акціонером (акціонерами) у зв'язку з поданням позову в інтересах такого акціонерного товариства про відшкодування збитків, заподіяних акціонерному товариству його посадовими особами, відшкодовується таким товариством незалежно від результатів розгляду справи в суді.

Аналогічна норма міститься в ч. 2 ст. 27 Закону України «Про акціонерні товариства», проте, зважаючи на процесуально-правовий характер відносин, що регулюють відшкодування судових витрат, вважаємо, що ч. 2 ст. 27 Закону України «Про акціонерні товариства» доцільно виключити. Водночас зауважимо, що оскільки норми щодо відшкодування судових витрат закони, що визначають правове становище інших юридичних осіб – підприємств, кооперативів, товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю тощо, не передбачають, абзац другий частини 10 ст. 129 ГПК України доцільно викласти в такій редакції: «Якщо інше не передбачено статутом юридичної особи, судові витрати, понесені власником (власниками), учасником (учасниками), акціонером (акціонерами) юридичної особи у зв'язку з поданням позову в інтересах такої юридичної особи про відшкодування збитків, завданих юридичній особі його посадовими особами, відшкодовується такою юридичною особою незалежно від результатів розгляду справи у суді».

Висновки. Проведене дослідження проблематики відповідальності посадових осіб за збитки, завдані юридичній особі своїми діями або бездіяльністю свідчить про те, що законодавець по-перше, по різному визначає коло суб'єктів відповідальності (посадових осіб) за збитки (шкоду), завдані юридичній особі, та підстави такої відповідальності залежно від організаційно-правових форм юридичних осіб; по-друге, встановлює неоднакові підстави відповідальності навіть для юридичних осіб однієї організаційно-правової форми; по-третє, не встановлює відповідальність посадових осіб щодо інших, крім акціонерних товариств, товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, державних та комунальних унітарних підприємств, видів юридичних осіб.

Законодавцеві доцільно визначитися з тим, що ж все таки підлягає відшкодуванню – збитки чи шкода, а також з вживанням однакових термінів, оскільки в одних випадках йдеться про збитки, *завдані* юридичній особі (ст. 92 ЦК України, ч. 2 ст. 89 ГК України, ч. 4 ст. 45 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»), в інших – про *заподіяні* збитки (ч. 1 ст. 90 Закону України «Про акціонерні товариства», ч. 2 ст. 40, ч. 5 ст. 44, ч. 5 ст. 45 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», п.12. ч. 1 ст. 20 ГПК України).

Інший приклад: в ч. 16 ст. 107 Закону України «Про акціонерні товариства» йдеться про солідарну відповідальність *за шкоду*, заподіяну товариству правочином із заінтересованістю, вчиненим з порушенням вимог цієї статті. Так само про відшкодування *шкоди*, заподіяної державному унітарному підприємству та комунальному унітарному підприємству господарським зобов'язанням, щодо вчинення якого є заінтересованість, йдеться відповідно в ч.ч.13 і 14 ст. 73-1 та ч.ч. 13 і 14 ст.78-1 ГК України.

Сьогодні без відповіді в законодавстві залишаються питання щодо відповідальності посадових осіб інших юридичних осіб, які є суб'єктами господарювання, – об'єднань під-

приємств (посадовою особою згідно з ч. 4 ст. 122 Господарського кодексу України є генеральний директор), приватних підприємств, виробничих та сільськогосподарських кооперативів (норми яких лише встановлюють, що виконавчий директор несе персональну відповідальність за виконання покладених на нього обов'язків, визначених контрактом та статутом кооперативу) тощо.

Виходячи з положення ч. 4 ст. 13 Конституції України, згідно з яким держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, вважаємо за доцільне встановити в законодавстві загальне правило про те, що посадові особи відповідають за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання-юридичній особі будь-якої організаційно-правової форми та форми власності своїми діями або бездіяльністю, у випадках, передбачених законом і статутом такої юридичної особи. На нашу думку, це правило доцільно закріпити в кодифікованому нормативно-правовому акті господарського (економічного) або ж корпоративного [13, с. 9–10] законодавства.

Зазначимо, що кваліфікація в законодавстві юридичної особи, якій заподіяно шкоду діями або бездіяльністю посадової особи, саме як суб'єкта господарювання, на наш погляд, дозволить розмежувати відповідальність посадових осіб в корпоративних відносинах і матеріальну відповідальність працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків, встановлену нормами Глави IX Кодексу законів про працю України.

Загалом проведене дослідження свідчить про доцільність вдосконалення положень законодавства щодо відповідальності посадових осіб за збитки (шкоду), завдані юридичній особі їхніми неправомірними діями чи бездіяльністю.

Список використаних джерел:

1. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди: Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України від 1 квітня 1994 р. № 02-5/215. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_215800-94#Text (дата звернення: 09.01.2023).
2. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 09.01.2023).
3. Вінник О.М., Щербина В.С. Акціонерне право: Навчальний посібник / За ред. проф. Щербини В.С. К.: Атіка. 2000. 544 с.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 09.01.2023).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України від 12 лютого 2015 р. № 191-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-19/ed20160625#n46> (дата звернення: 09.01.2023).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів: Закон України від 7 квітня 2015 р. № 289-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-19/ed20160625#n38> (дата звернення: 09.01.2023).
7. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (дата звернення: 09.01.2023).
8. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 р. № 2465-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 09.01.2023).
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1405-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-19/ed20160625#n8> (дата звернення: 09.01.2023).
10. Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період: Проект Закону України від 09.09.2021. (реєстраційний № 6013). URL: www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-osoblivosti-regulyuvannya-...

11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 3 лютого 2022 р. у справі № 911/507/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102973761>

12. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 листопада 1991 року № 1798-ХІІ, в редакції від 15 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 09.01.2023).

13. Щербина В. Галузева належність корпоративних відносин та проблеми їх законодавчого регулювання. *Право України*. 2021. № 6. С. 14–25.

